

Handleiding
Voorjaarstellingen

2024

Verantwoord beheren en benutten

Colofon

© Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, Amersfoort

Deze handleiding voorjaarstellingen kwam tot stand dankzij experts uit alle provinciale afdelingen van de Jagersvereniging, een groot aantal kritische lezers én bijdragen van externe organisaties. Het heeft de unanieme steun van alle provinciale afdelingen en de NOJG, en daarmee een breed draagvlak onder wildbeheereenheden en tellers.

Samenstelling: Evelien Jongepier

Soortbeschrijvingen: SJN-cursus Jacht & Faunabeheer

Foto's: Archief Jagersvereniging

Adviseurs: Anne-Jan Staal, Arnold Bregman, Conny Holdinga, Erik Koffeman, Erik Snoek, Erik van der Horst, Geuje van Dijk, Harrij Meijs, Henk Emmerzaal, Jacob Goelema, Jan Peter Spierenburg, Jasper Zwarts, Jeroen Koorevaar Johan Kenzeler, Jos van Raaij, Kees van den Berg, Ruud Mutsaers, Willem Udo.

Deze handleiding is ook als PDF te downloaden op www.jagersvereniging.nl/voorjaarstellingen

Citatie: Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (2023) *Handleiding voorjaarstellingen*. Amersfoort.

Adres: Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, Prinses Marielaan 2, Postbus 1165, 3800 BD Amersfoort

www.jagersvereniging.nl

info@jagersvereniging.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	Verschillende tellingen	1
1.2	Algemeen doel en opzet	3
1.3	Tellen in het voorjaar	4
1.4	Verschillende rollen	5
1.5	Hoe kunt u meetellen?	7
2	Wildvoorjaarstellingen	9
2.1	Doel	9
2.2	Opzet	9
2.3	Extra nachttelling	10
3	Faunavorjaarstellingen	14
3.1	Doel	14
3.2	Opzet	14
4	Vaste telgebieden	20
4.1	Wild-telgebieden	20
4.2	Fauna-telgebieden	22
5	Digitale registratie	24
5.1	Faunaregistratiesystemen	24
5.2	Invoer van telgegevens	24
6	Soortbeschrijvingen	26
6.1	Iedereen kan meetellen	26
6.2	Moet ik alles tellen?	26

1 Inleiding

Elk jaar tellen wildbeheereenheden (WBE) algemene faunasoorten in Nederland. Dankzij de inzet van al deze vrijwilligers vormen de WBE-voorjaarstellingen één van de grootste ecologische meetnetten van ons land. Tijdens de wildvoorjaarstellingen wordt jaarlijks meer dan 10% van het geschat aantal hazen in Nederland geteld, en tijdens de faunavorjaarstellingen monitoren wildbeheereenheden tot wel 100% van het provinciale grondgebied. Deze telgegevens leveren belangrijke inzichten in hoe populaties zich ontwikkelen over de jaren, en bieden een basis voor duurzaam faunabeheer en beleid.

1.1 Verschillende tellingen

Wildbeheereenheden voeren het hele jaar rond tellingen uit ten behoeven van faunabeheer. Hieronder vallen ook de wild- en faunavorjaarstellingen die in deze handleiding staan beschreven.

Wildvoorjaarstellingen

De voorjaarstellingen van de wildlijstsoorten betreffen de soorten fazant, haas, houtduif, konijn en wilde eend. In diverse regio's wordt daarnaast ook patrijs geteld om de effecten van biotoopverbetering te monitoren.

Faunavorjaarstellingen

De faunavorjaarstellingen betreffen diverse potentieel schadeveroorzakende watervogels en kraaiachtigen, eventueel aangevuld met andere faunasoorten die vallen binnen de faunabeheerdoelstellingen van de faunabeheereenheid.

Samenvatting van de richtlijnen voor de wild- en faunavorjaarstellingen.

	Wildvoorjaarstellingen (hoofdstuk 2)	Faunavorjaarstellingen (hoofdstuk 3)
Soorten	Fazant, haas, houtduif, konijn en wilde eend, eventueel patrijs	Potentieel schadeveroorzakende watervogels en kraaiachtigen, eventueel aangevuld met andere faunasoorten die vallen binnen de provinciale faunabeheerdoelen [†]
Frequentie	Jaarlijks	Jaarlijks
Aantal tellingen	2	1
Tijd van het jaar	Tussen half maart en half april	Tussen half maart en half april
Tijd van de dag	Vanaf zonsopgang en tot zonsondergang	's ochtends vanaf ca. 9 uur
Duur telling	elk ca. 1 uur	2 tot 2,5 uur
Vaste telgebieden	ca. 100 ha	ca. 1000 ha.
Dekking	ca. 10% van het WBE werkgebied	WBE-dekkend

[†]De faunabeheereenheid bepaald welke soorten worden geteld binnen hun werkgebied.

Voorbeelden van WBE-meetnetten die géén onderdeel uitmaken van deze handleiding:

Reeënvoorjaarstellingen

De reeënvoorjaarstellingen worden uitgevoerd tussen half maart en half april. Hierbij wordt doorgaans het Landelijke Telprotocol Reeën VHR (2014) gehanteerd^a. Voor verder informatie, raadpleeg de provinciale afdeling of WBE.

Tellingen van grote hoefdieren

Tellingen van grote hoefdieren betreffen damherten, edelherten en wilde zwijnen. Deze vinden doorgaans plaats tussen april en juni. De provinciale afdeling of WBE kan u informeren over de tellingen van grote hoefdieren in uw regio.

Aanwezigheid zoogdieren

De aanwezigheid van zoogdieren betreft een inventarisatie waarbij jachthouders het hele jaar door bijhouden welke soorten waargenomen zijn. Voor meer informatie kunt u terecht bij uw WBE.

Roekenkolonieën

Het exacte moment van de inventarisatie van roekenkoloniën varieert per regio, maar kan samen vallen met de faunavorjaarstelling (zie hoofdstuk 3). Voor meer informatie kunt u terecht bij uw WBE.

Burchteninventarisatie vos

De burchteninventarisatie vos vindt elke twee jaar plaats op even jaren. Voor meer informatie kunt u terecht bij uw WBE.

^alink naar VHR2014 protocol: www.hetree.nl/files/Landelijk_telprotocol_reen_final_2014_VHR_GA_010314.pdf

	Wild	Fauna	Reeën	Grote hoefdieren	Aanwezigheid zoogdieren	Roekenkolonieën	Burchtinventarisatie vos
Aalscholver		•					
Bever					•		
Beverrat					•		
Blauwe reiger		•					
Boommarter					•		
Brandgans		•					
Bunzing					•		
Canadese gans		•					
Damhert				•			
Das						•	
Edelhert				•			
Ekster		•					
Fazant	•						
Gaai		•					
Grauwe gans		•					
Grijze eekhoorn						•	
Haas	•						
Hermelijn					•		
Houtduif	•						
Holenduif		•					
Indische gans		•					
Kauw		•					
Knobbelzwaan		•					
Konijn	•						
Kolgans		•					
Meerkoet		•					
Muntjack						•	
Muskusrat						•	
Nijlgans		•					
Otter						•	
Patrijs	•						
Ree			•				
Roek		•					•
Smient		•					
Steenmarter						•	
Verwilderde nerts						•	
Vos							•
Wasbeer						•	
Wasbeerhond						•	
Wezel						•	
Wild zwijn				•			
Wilde eend	•						
Zwarte kraai		•					

Welke soorten geteld worden tijdens de faunavorjaarstellingen varieert per regio en wordt door de faunabeheereenheid bepaald.

1.2 Algemeen doel en opzet

Het doel van de voorjaarstellingen is om de ontwikkeling van in het wild levende populaties van algemene soorten te monitoren¹. Deze gegevens bieden een cijfermatige onderbouwing van provinciaal en landelijk faunabeleid.

Voorjaarstellingen zijn trendtellingen

Met trendtellingen kunnen populatieveranderingen worden bepaald. Ze zijn niet geschikt om het werkelijk aantal aanwezige dieren in kaart te brengen. Enkel in vergelijking met tellingen uit voorgaande jaren geven de voorjaarstellingen inzicht in hoe populaties veranderen over de tijd.

Voorjaarstellingen volgens gestandaardiseerde methoden

Enkel door jaarlijks op dezelfde manier, in dezelfde gebieden en op hetzelfde moment te tellen kunnen tellingen binnen een telgebied met elkaar vergeleken worden. Daarom is het essentieel dat tellingen plaatsvinden in telgebieden die voor lange tijd vastliggen.

Betrouwbare provinciale en landelijke trends

Door de verandering binnen telgebieden naast elkaar te leggen geven de voorjaarstellingen betrouwbare inzichten in provinciale en landelijke trends. Juist door jaarlijks heel veel vaste telgebieden te tellen neemt de betrouwbaarheid van provinciale en landelijke trends toe.

Geén inzicht in individuele telgebieden

Om ook op het niveau van individuele telgebieden de populatietrend betrouwbaar vast te stellen is het noodzakelijk om hetzelfde gebied vaker te tellen. Voorjaarstellingen zijn dan ook niet geschikt om op telgebied-niveau conclusies te trekken over de ontwikkelingen van de getelde soorten.

---

¹Voor provincie-dekkende tellingen gebruiken diverse faunabeheereenheden de telgegevens om zowel de populatietrends als het minimale aantal aanwezige dieren te bepalen.

1.3 Tellen in het voorjaar

De voorjaarsstand geeft het beste inzicht in de lange termijn populatieontwikkeling van algemene faunasoorten in Nederland. In deze periode heeft de grootste wintersterfte al plaatsgevonden en is de jonge aanwas nog zeer beperkt.

Volwassen dieren tellen

Sterfte onder jonge dieren ligt vaak hoog. Jongen die deze kwetsbare periode niet overleven dragen ook niet bij aan de volgende generatie. Daarom kunnen lange termijn populatieontwikkelingen het beste gevolgd worden door volwassen dieren te tellen. Voor de meeste getelde soorten zijn de jongen pas waar te nemen ná half april. De dieren die tijdens de voorjaarstellingen geteld worden betreft dus volwassen individuen en niet de jonge aanwas.

Na de wintersterfte tellen

's Winters treedt vaak hoge sterfte op. Ook deze dieren dragen niet bij aan de volgende generatie en kunnen dus beter niet meegeteld worden voor het bepalen van lange termijn populatietrends. Voor enkele soorten begint het voortplantingsseizoen al tijdens de winterperiode. Dan is het niet mogelijk om tussen de wintersterfte en de voortplanting te tellen. Voor deze soorten is het aantal jongen tijdens de voorjaarstelling natuurlijk wel veel lager dan later in het seizoen.

Getelde soorten	Voortplantingstijd of eileg	Dracht/Broedduur (aantal dagen)	Nestjongenduur (aantal dagen)	Waar te nemen jongen vanaf
Aalscholver	april - juni	23 - 30	50	mei
Blauwe reiger	maart - april	25 - 28	-	april
Brandgans	half april - half mei	24 - 25	-	begin mei
Canadese gans	april - mei	28 - 30	-	mei
Ekster	eind maart - juni	17 - 24	22 - 30	half april
Fazant	begin april - eind juni	23 - 26	-	eind april
Gaai	half april - juni	16 - 21	19 - 22	begin mei
Grauwe gans	eind februari - mei	27 - 29	-	eind maart*
Haas	half december - september	42	-	eind januari
Houtduif	half maart - oktober	16 - 17	28 - 29	half april
Holenduif	eind maart - augustus	16 - 17	24	half april
Indische gans	half april - half mei	27 - 30	-	half mei
Kauw	eind maart - eind mei	16 - 19	30 - 35	eind april
Knobbelzwaan	half maart - eind juni	35 - 38	-	eind april
Konijn	januari - juni	28 - 31	14	half maart
Kolgans	vooral in mei	26 - 28	-	juni
Meerkoet	half maart - juli	21 - 25	-	april
Nijlgans	eind maart - eind mei	28 - 30	-	eind april
Patrijs	half april - eind augustus	23 - 25	-	begin mei
Roek	eind maart - eind april	16 - 18	32 - 35	begin mei
Smient	mei - begin juni	23 - 25	-	eind mei
Wilde eend	eind februari - eind juli	24 - 32	-	eind maart [†]
Zwarte kraai	begin april - eind mei	17 - 22	30 - 36	begin mei

Bron: Websites Sovon en Zoogdiervereniging (geraadpleegd februari 2023). *Piek in april - [†]Piek ik mei

1.4 Verschillende rollen

Het tellen van dieren ten behoeve van jacht, beheer en schadebestrijding is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van diverse organisaties. Sommige organisaties hebben een uitvoerende rol, anderen een meer beleidsmatige.

Wildbeheereenheden

De wildbeheereenheden zijn de uitvoerders van de WBE-tellingen binnen hun werkgebied. Hierbij doen zij een beroep op hun leden en andere vrijwillige tellers. Elke wildbeheereenheid stelt een WBE-faunacoördinator aan die verantwoordelijk is voor de organisatie van de voorjaarsstellingen binnen het werkgebied. De WBE-faunacoördinator is het aanspreekpunt voor tellers en andere betrokken partijen, zoals de faunabeheereenheid, terreinbeherende organisaties en anderen genodigden, zoals vertegenwoordigers van de lokale politiek, media en onderwijsinstellingen.

Faunabeheereenheden

De faunabeheereenheden coördineren de tellingen binnen hun werkgebied. Hierbij doen zij een beroep op de wildbeheereenheden voor de uitvoering. De faunabeheereenheden gebruiken de telgegevens

voor de verantwoording van faunabeheerplannen, en ter onderbouwing van vrijstellingen, ontheffingen en opdrachten. Omdat er grote verschillen zijn in de faunaschadeproblematiek tussen provincies, kunnen verschillende faunabeheereenheden aanvullende voorwaarden stellen aan de uitvoering van de WBE-tellingen binnen hun werkgebied.

De Jagersvereniging

De Jagersvereniging is de belangenbehartiger van de wildbeheereenheden en de landelijk coördinator van de voorjaarsstellingen. Hierin werkt zij samen met de faunabeheereenheden, de NOJG en de SJN. De Jagersvereniging draagt zorg voor de landelijke verwerking van de telgegevens, zodat ze een betrouwbaar landelijk beeld geven van veranderingen in de populaties van algemene faunasoorten in Nederland. De Jagersvereniging stelt de trendgegevens beschikbaar voor de onderbouwing van landelijk beleid.

Belangrijke contactgegevens

Provinciale afdelingen, wildbeheereenheden en faunabeheereenheden kunnen meer informatie geven over tellingen en inventarisaties die in hun werkgebied worden georganiseerd. Raadpleeg de volgende websites voor contactgegevens:

- Provinciale afdelingen van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging: www.jagersvereniging.nl/vereniging/organisatiestructuur/afdelingsbesturen/
- Wildbeheereenheden: www.jagersvereniging.nl/wbe/
- Faunabeheereenheden: www.faunabeheereenheid.nl/

1.5 Hoe kunt u meetellen?

De voorjaarstellingen zijn een uitgelezen moment om kennis en inzichten uit te wisselen tussen verschillende groene organisaties en particuliere vrijwilligers. Gezamenlijke uitvoering van de voorjaarstellingen is belangrijk voor draagvlak en vertrouwen in de telgegevens. Hier vindt u informatie over hoe deel te nemen aan de WBE-voorjaarstellingen.

Leden van de wildbeheereenheden

De voorjaarstellingen worden jaarlijks georganiseerd door de bijna 300 wildbeheereenheden in Nederland. Alle Nederlandse jachthouders met jachtacte zijn lid van een wildbeheereenheid. In aanloop naar de voorjaarstellingen wordt u dan ook automatisch geïnformeerd over deelname aan de tellingen. Voor vragen over de voorjaarstellingen kunt u terecht bij uw WBE-faunacoördinator.

Terreinbeherende organisaties

Traditiegetrouw tellen veel medewerkers van terreinbeherende organisaties (TBO's) mee tijdens de voorjaarstellingen. De WBE-faunacoördinatoren zijn verantwoordelijk voor heldere afspraken en afstemming met lokale TBO's.

In aanloop naar de voorjaarstellingen worden deelnemende TBO's dan ook geïnformeerd over de tellingen. Voor vragen kunt u terecht bij de lokale wildbeheereenheid. Informatie over WBE-werkgebieden en contactgegevens vindt u op www.jagersvereniging.nl/wbe/.

Particuliere vrijwilligers en andere groene organisaties

Particuliere vrijwilligers en medewerkers van andere groene organisaties die bij willen dragen aan het verzamelen van onafhankelijke telgegevens zijn van harte welkom om deel te nemen aan de voorjaarstellingen. Hiervoor kunt u contact opnemen met de lokale wildbeheereenheid. Informatie over WBE-werkgebieden en contactgegevens vindt u op www.jagersvereniging.nl/wbe/.

2 Wildvoorjaarstellingen

Jaarlijkse tellingen van fazant, haas, houtduif, konijn, patrijs en wilde eend geven inzicht in hoe de populaties in Nederland zich ontwikkelen over de tijd. Neemt de hazenpopulatie toe of juist af? Leidt biotoopverbetering tot groei van de patrijzenpopulatie? Hoe gaat het met de voorjaarspopulatie wilde eend in Nederland? En met de fazant? Door jaarlijks te tellen kunnen lange termijn veranderingen gevolgd worden.

2.1 Doel

Het doel is om de populatieontwikkelingen van wildsoorten in Nederland te monitoren. Deze ontwikkelingen geven inzicht in hoe het met deze soorten is gesteld en zijn belangrijk voor een goede onderbouwing van landelijk beleid. Bovendien geven de tellingen inzicht in welke soorten extra ondersteund kunnen worden door de aanleg van landschapselementen, predatiebestrijding of het bieden van kunstnestgelegenheden.

2.2 Opzet

De wildvoorjaarstellingen vinden elk jaar in dezelfde periode, in dezelfde gebieden en op dezelfde wijze plaats. Door gestandaardiseerde methoden kunnen tellingen goed met die uit voorgaande jaren vergeleken worden.

Wat?

- Fazant, haas, houtduif, konijn en wilde eend.
- In diverse regio's wordt ook patrijs geteld tijdens de wildvoorjaarstellingen. Uw WBE-faunacoördinator informeert u hierover.

Waar?

- De wildsoorten worden elk jaar in dezelfde gebieden en langs vaste routes geteld. Deze telgebieden zijn door de WBE-faunacoördinator vastgelegd.
- Voorafgaand aan de tellingen ontvangen alle tellers instructies en een kaart van het door hen te tellen gebied.
- Verken van tevoren het telgebied. Let daarbij vooral op herkenningspunten die de grenzen van het telgebied markeren zodat uitsluitend binnen het telgebied geteld wordt.

Wanneer?

- Elk jaar rond de eerste zaterdag van april (half maart tot half april). Over het exacte moment van de tellingen in uw WBE wordt u vooraf geïnformeerd door de WBE-faunacoördinator.
- De beste momenten voor de wildvoorjaarstellingen zijn 's ochtends tijdens het eerste uur na zonsopkomst en 's avonds tijdens het laatste uur voor zonsondergang.
- Wanneer een telronde minder tijd kost dan een uur wordt 's ochtends eerder gestopt met tellen en 's avonds later begonnen.

Wie?

- Jagers, medewerkers van terreinbeheerende organisaties en andere vrijwilligers.
- Elke telploeg staat onder leiding van

ten minste één persoon die meerjarig het telgebied op dezelfde wijze telt. Zorg voor een ingewijde vervanger bij uitval of opvolging.

- Elke telploeg bestaat uit minimaal twee tellers.
- Elke telploeg is zo gevarieerd mogelijk samengesteld uit vertegenwoordigers van verschillende organisaties. Zo vergroten we de draagkracht en het vertrouwen in de telgegevens.

Hoe?

- Afhankelijk van het terrein wordt per auto, boot, fiets, lopend of vanuit hoog-/aanzit geteld. Gebruik ieder jaar hetzelfde vervoersmiddel. Noteer altijd op het telformulier met welk vervoersmiddel de telling is uitgevoerd.
- Tellingen worden bij voorkeur uitgevoerd met een normale verrekijker. Indien u gebruik maakt van warmtebeeld, telescoop of drone, gebruik dit dan ieder jaar opnieuw! Noteer altijd

op het telformulier welk hulpmiddel is gebruikt.

- Het aantal waargenomen individuen wordt vastgelegd op het telformulier. Noteer enkel wat u ziet binnen de grenzen van uw telgebied en vul een 0 in wanneer u geen individuen van een soort heeft waargenomen.
- Overvliegende vogels worden niet genoteerd om dubbeltellingen te voorkomen.

Uitgeteld?

- Controleer of het formulier compleet is ingevuld (vervoers-/hulpmiddel?).
- Teken de afgelegde route in op de kaart.
- Voor soorten die niet zijn waargenomen dient op het telformulier een 0 te worden ingevuld.
- Lever het telformulier en de kaart na afloop van de tellingen in bij de WBE-faunacoördinator.

2.3 Extra nachttelling

Nachtactieve zoogdieren zoals haas en konijn zijn met name actief tijdens en na de schemerperiode. In deze periode zijn dan ook meer dan vijf keer zoveel dieren waar te nemen.

In veel WBE's wordt daarom standaard een extra nachtelijke telling uitgevoerd. Uw WBE fauna-coördinator informeert u hierover voorafgaand aan de voorjaarstellingen.

Wordt er in uw WBE nog geen extra nachttelling uitgevoerd? Meld u dan aan voor het onderzoek van de Jagersvereniging op www.jagersvereniging.nl/jagen/ecologie/onderzoek-verschil-dag-en-nachtzichttellingen/

Taken van de WBE-faunacoördinator

Het WBE bestuur stelt minimaal één faunacoördinator aan die verantwoordelijk is voor het organiseren van de tellingen en de registratie van de telgegevens. Het WBE bestuur informeert de tellers, de FBE en het afdelingsbestuur hierover vooraf, zodat duidelijk is bij wie men terecht kan voor vragen en afstemming.

Vorbereiding

- Controleer of alle telgebieden zijn vastgelegd in het faunaregistratiesysteem. Zie ook hoofdstuk 4.
- Spreek af wie verantwoordelijk is voor de invoer van de telgegevens in het faunaregistratiesysteem. Zie ook hoofdstuk 5.
- Informeer de tellers over het door hen te tellen gebied, zodat zij de gelegenheid hebben hun telgebied vooraf te verkennen.
- Informeer de tellers over de teldatum en het verzamelpunt voorafgaand aan de telling.
- Inventariseer of er voldoende tellers zijn om alle telgebieden met ten minste twee tellers in kaart te brengen.
- Maak op tijd afspraken met mensen die u kunt meenemen om te tellen, zoals gemeentebestuur, wethouder, journalisten etc.

Telling

- Geef voorafgaand aan de tellingen uitleg over de procedure en protocollen. Benadruk het belang om uitsluitend binnen de grenzen van het telgebied te tellen.
- Uitreiking telformulieren en kaarten.
- Informeer de tellers hoe zij hun ingevulde telformulieren na afloop van de tellingen bij u in kunnen leveren.

Registratie telgegevens

- Verzamel na afloop van de tellingen alle telformulieren en kaarten.
- Controleer of de telformulieren correct en volledig zijn ingevuld. Let daarbij extra op 0-waarnemingen, vervoers- en hulpmiddelen.
- Voer de telgegevens in in het faunaregistratiesysteem (hoofdstuk 5).
- Sla de telformulieren en kaarten op in het WBE archief.

WILD TELFORMULIER

WBE/Organisatie: ..... Datum telling: .....

Telgebiednaam: ..... Telgebiednummer: .....

Tellers: 1) Naam: ..... Organisatie: .....

2) Naam: ..... Organisatie: .....

3) Naam: ..... Organisatie: .....

Vervoersmiddel: Auto Boot Fiets/Brommer Lopend Hoog-/Aanzit

Hulpm.: Verrekijker Warmtebeeld Restlicht Telescoop Drone Geen

Ochtentelling

Starttijd: ..... : .....

Eindtijd: ..... : .....

Wildsoort	Turven	Totaal
Fazant		
Haas		
Houtduif		
Konijn		
Patrijs		
Wilde eend		

Avondtelling

Starttijd: ..... : .....

Eindtijd: ..... : .....

Wildsoort	Turven	Totaal
Fazant		
Haas		
Houtduif		
Konijn		
Patrijs		
Wilde eend		

Telformulieren kunt u downloaden op www.jagersvereniging.nl/voorjaarstellingen

3 Faunavorjaarstellingen

Diverse algemene faunasoorten worden in Nederland duurzaam beheerd ter voorkoming van faunaschade. Zo loopt het aantal ganzen en andere gras-etende vogels 's winters op tot meer dan drie miljoen, met grote gevolgen voor de landbouw en de luchtverkeersveiligheid. Ook kraaiachtigen kunnen veel schade veroorzaken aan gewassen.

3.1 Doel

Het doel is om de populatieontwikkelingen van potentieel schadeveroorzakende faunasoorten in Nederland te monitoren. Dit is belangrijk voor de verantwoording van faunabeheerplannen, en ter onderbouwing van vrijstellingen, ontheffingen en opdrachten. Daarnaast geven de trends inzicht in de effectiviteit van schadebestrijdingsmaatregelen.

3.2 Opzet

De faunavorjaarstellingen vinden elk jaar in dezelfde periode, in dezelfde gebieden en op dezelfde wijze plaats. Door gestandaardiseerde methoden kunnen tellingen goed met die uit voorgaande jaren vergeleken worden.

Wat?

- Welke faunasoorten geteld worden tijdens de voorjaarstellingen hangt af van de provinciale faunaschadeproblematiek en faunabeheerdoelstellingen.
- De WBE-faunacoördinator informeert u over welke soorten geteld worden in uw regio.

Waar?

- De tellingen vinden elk jaar in dezelfde telgebieden plaats langs vaste routes. Deze telgebieden zijn door de WBE-faunacoördinator vastgelegd.
- Voorafgaand aan de telling ontvangen alle tellers instructies en een kaart van het door hen te tellen gebied.
- Verken van te voren het telgebied. Let daarbij vooral op herkenningspunten die de grenzen van het telgebied markeren zodat uitsluitend binnen het telgebied geteld wordt.

Wanneer?

- De faunavorjaarstellingen vinden elk jaar plaats rond de eerste zaterdag van april (half maart tot half april). Over het exacte moment van de tellingen in uw WBE wordt u vooraf geïnformeerd door de WBE-faunacoördinator.
- Het beste moment voor de faunavorjaarstellingen is 's ochtends vanaf ongeveer 9 uur. Een faunavorjaarstelling duurt ongeveer 2 tot 2,5 uur.

Wie?

- Jagers, medewerkers van terreinbeheerende organisaties en andere vrijwilligers.
- Elke telploeg staat onder leiding van ten minste één persoon die meerjarig het telgebied op dezelfde wijze telt. Zorg voor een ingewijde vervanger bij uitval of opvolging.
- Elke telploeg bestaat uit minimaal twee tellers.

- Elke telploeg is zo gevarieerd mogelijk samengesteld uit vertegenwoordigers van verschillende organisaties. Zo vergroten we de draagkracht en het vertrouwen in de telgegevens.

Hoe?

- Afhankelijk van het terrein wordt per auto, boot of vanuit hoog-/aanzit geteld. Tellen per fiets of te voet heeft niet de voorkeur omdat dit meer verstoring kan opleveren. Gebruik elk jaar hetzelfde vervoersmiddel. Noteer altijd op het telformulier met welk vervoersmiddel de telling is uitgevoerd.
- Tellingen worden bij voorkeur uitgevoerd met een normale verrekijker. Indien u gebruik maakt van warmtebeeldkijker, telescoop of drone, gebruik dit dat ieder jaar opnieuw! Noteer altijd op het telformulier welk hulpmiddel is gebruikt.
- Het aantal waargenomen individuen wordt vastgelegd op het telformulier. Noteer enkel wat u ziet binnen de grenzen van uw telgebied en vul een 0 in wanneer u geen individuen van een soort heeft waargenomen.
- Overvliegende vogels worden niet genoteerd om dubbeltellingen te voorkomen.
- Voor groepen van meer dan 50 individuen wordt de groeps grootte genoteerd op het telformulier.
- Voor groepen van meer dan 50 individuen wordt de locatie ingetekend op de kaart, gelabeld met het volgnummer van het telformulier.

Voor roeken worden zowel nest- als aantalstellingen uitgevoerd^a. De volgende instructies gelden enkel voor de roekentellingen.

- Het aantal nesten binnen een kolonie wordt genoteerd op het telformulier. Nesten die duidelijk niet in gebruik zijn niet meetellen.
- Het aantal waargenomen roeken binnen én buiten de kolonie wordt genoteerd op het telformulier.
- De roekenkolonie wordt gemarkeerd op de kaart en gelabeld met het volgnummer van het telformulier.
- Wanneer in een kolonie helemaal geen roeken worden waargenomen betreft het een verlaten kolonie. Geef dit dan aan door 0 in te vullen in de kolom 'Aantal in kolonie' op het telformulier.

Uitgeteld?

- Controleer of het telformulier compleet is ingevuld (vervoers-/hulpmiddel?).
- Teken de afgelegde route in op de kaart.
- Voor soorten die niet zijn waargenomen dient op het telformulier een 0 te worden ingevuld.
- Lever het telformulier en de kaart na afloop van de telling in bij de WBE-faunacoördinator.

---

^aIn diverse regio's worden de roekentellingen later uitgevoerd omdat het broedseizoen daar later start. Uw WBE-faunacoördinator informeert u hierover.

Taken van de WBE-faunacoördinator

Het WBE bestuur stelt minimaal één faunacoördinator aan die verantwoordelijk is voor het organiseren van de tellingen en de registratie van de telgegevens. Het WBE bestuur informeert de tellers, de FBE en het afdelingsbestuur hierover vooraf zodat duidelijk is bij wie men terecht kan voor vragen en afstemming.

Vorbereiding

- Controleer of alle telgebieden zijn vastgelegd in het faunaregistratiesysteem. Zie ook hoofdstuk 4.
- Spreek af wie verantwoordelijk is voor de invoer van de telgegevens in het faunaregistratiesysteem. Zie ook hoofdstuk 5.
- Informeer de tellers over het door hen te tellen gebied, zodat zij de gelegenheid hebben hun telgebied vooraf te verkennen.
- Informeer de tellers over de teldatum en het verzamelpunt voorafgaand aan de telling.
- Inventariseer of er voldoende tellers zijn om alle telgebieden met ten minste twee tellers in kaart te brengen.
- Maak op tijd afspraken met mensen die u kunt meenemen om te tellen, zoals gemeentebestuur, wethouder, journalisten etc.

Telling

- Geef voorafgaand aan de telling uitleg over de procedure en protocollen. Benadruk het belang om uitsluitend binnen de grenzen van het telgebied te tellen.
- Uitreiking telformulieren en kaarten.
- Informeer de tellers hoe zij hun ingevulde telformulieren en kaarten na afloop van de tellingen bij u in kunnen leveren.

Registratie telgegevens

- Verzamel na afloop van de tellingen alle telformulieren en kaarten.
- Controleer of de telformulieren correct en volledig zijn ingevuld. Let daarbij extra op 0-waarnemingen, vervoers- en hulpmiddelen.
- Voer de telgegevens in in het faunaregistratiesysteem (hoofdstuk 5).
- Sla de telformulieren en kaarten op in het WBE archief.

FAUNA TELFORMULIER

WBE/Organisatie: ..... Datum telling: .....

Telgebiednaam: ..... Telgebiednummer: .....

Tellers: 1) Naam: ..... Organisatie: .....

2) Naam: ..... Organisatie: .....

3) Naam: ..... Organisatie: .....

Starttijd: ..... : ..... Eindtijd: ..... : .....

Vervoersmiddel: Auto Boot Fiets/Brommer Lopend Hoog-/Aanzit

Hulpm.: Verrekijker Warmtebeeld Restlicht Telescoop Drone Geen

Soort	Turven	Totaal
Aalscholver		
Blauwe reiger		
Ekster		
Kauw		
Zwarte kraai		

Kolonie volgnr.*	Roek nestentelling	Roek aantalstelling	
	Aantal nesten	Aantal <i>in</i> kolonie	Aantal <i>buiten</i> kolonie
K1			
K2			
K3			
K4			
K5			
K6			
K7			
K8			
K9			
K10			
Totaal			

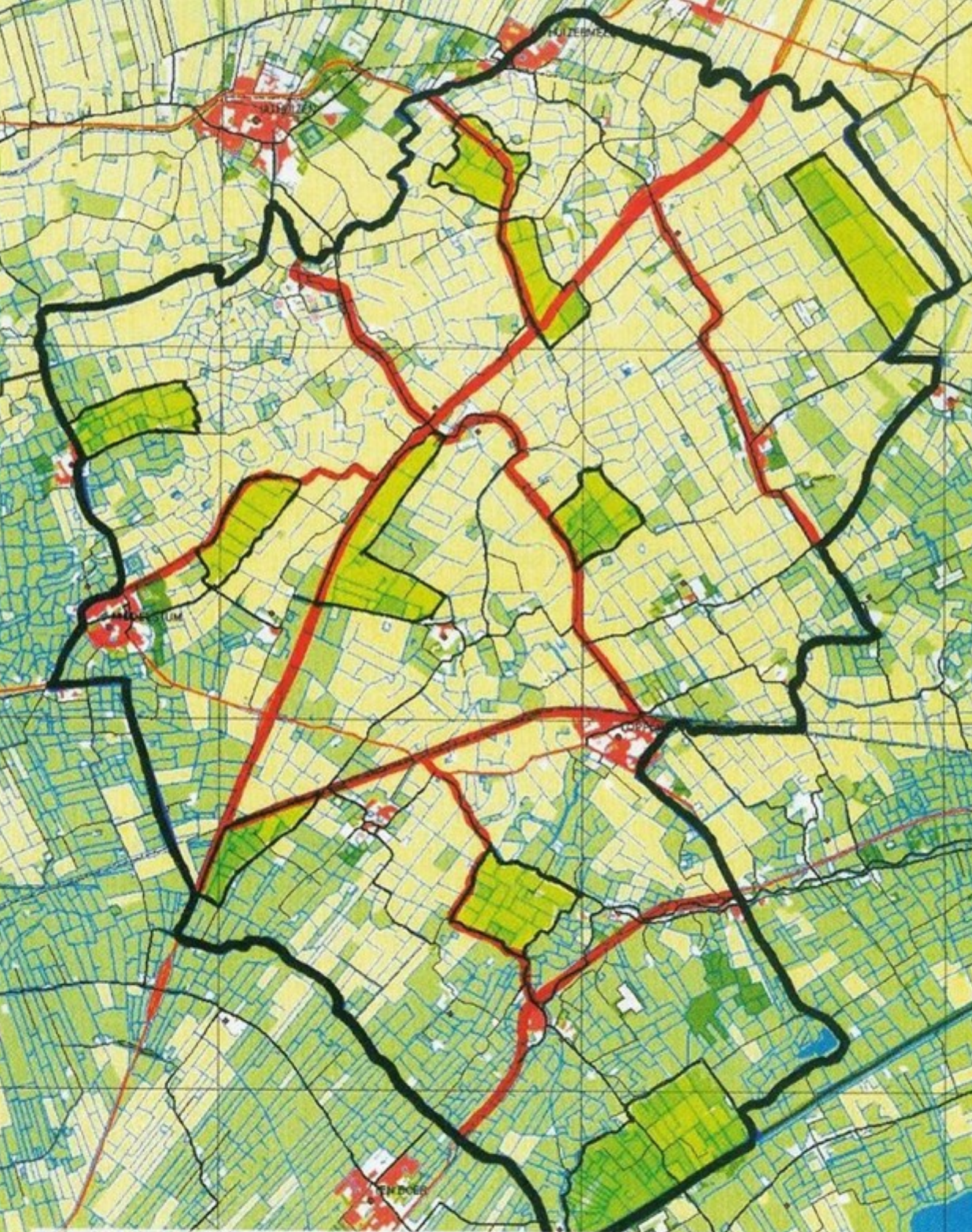
* Koloniën met volgnummer intekenen op de kaart.

FAUNA TELFORMULIER

Volg nr.	Tijd	Brandgans	Canadese gans	Grauwe gans	Indische gans	Knobbelzwaan	Kolgans	Meerkoet	Nijlgans	Soepgans
Individuen <i>turven</i>										
Subtotaal										

Volg nr.*	Tijd	Brandgans	Canadese gans	Grauwegans	Indische gans	Knobbelzwaan	Kolgans	Meerkoet	Nijlgans	Soepgans
G1	:									
G2	:									
G3	:									
G4	:									
G5	:									
G6	:									
G7	:									
G8	:									
G9	:									
G10	:									
Subtotaal										
Totaal										

* Groepen met volgnummer intekenen op de kaart.

Zwart: WBE grens

Rood: grens telgebieden (sectoren) faunasoorten

Geel: telgebiedjes trendtelling wild

4 Vaste telgebieden

Wildvoorjaarstellingen worden uitgevoerd in telgebieden die een steekproef vormen van het gehele WBE werkgebied en de faunavorjaarstellingen in WBE-dekkende telgebieden². Houd per getelde soort altijd dezelfde telgebieden aan. Zo borgen we dat de telgegevens vergelijkbaar blijven met die uit voorgaande jaren.

Eigenschappen van nieuwe telgebieden voor de voorjaarstellingen.

Telling	Type	Selectie	Dekking	Grootte	Doel	Teltijd
Wild	Telgebieden	steekproef	10% of meer	ca. 100 ha	trend	ca. 1 uur
Fauna	Telgebieden	WBE-dekkend	gehele WBE	ca. 1000 ha	trend [†]	ca. 2 tot 2,5 uur

[†]Naast het vaststellen van provinciale en landelijke populatietrends kan uw FBE de telgegevens gebruiken voor absolute aantalsschattingen van diverse algemene faunasoorten.

4.1 Wild-telgebieden

- **Telgebieden liggen voor vele jaren vast**

Voor het bepalen van populatietrends is het essentieel dat tellingen ieder jaar in dezelfde telgebieden worden uitgevoerd. Zo zijn de telgegevens goed te vergelijken met eerdere tellingen van hetzelfde telgebied.

- **Telgebieden vormen een steekproef van de WBE**

Alle dieren tellen is praktisch onhaalbaar, en ook niet nodig, zolang de steekproef een goede afspiegeling is van de werkelijke populatie. Belangrijk is dat de steekproef voldoende omvang heeft en is samengesteld uit alle in de WBE aanwezige biotopen.

- **Telgebieden beslaan ca. 10% of meer van het totale oppervlak van een WBE.**

Bij een te kleine steekproef is de onzekerheid te groot om betrouwbare inschatting te maken van populatieontwikkelingen. Daarom is het belangrijk dat elke WBE ongeveer 10% of meer van het totale WBE oppervlak telt.

- **Telgebieden beslaan alle aanwezige biotopen binnen een WBE.**

Zolang elk type biotoop geteld wordt kan er tijdens de verwerking van de telgegevens voor gezorgd worden dat de verschillende biotopen naar verhouding gewogen worden. Zo borgen we dat de trend een goede afspiegeling is van de populatieverandering in de gehele WBE.

²Afhankelijk van de specifieke faunashadeproblematiek en faunabeheerdoelstellingen in uw regio kan hier vanaf geweken worden.

Checklist voor de WBE-faunacoördinator

- Indien op dit moment minder dan 10% van het WBE oppervlak geteld wordt, voeg dan de nodige telgebieden toe maar verander niet de bestaande telgebieden.
- Indien een bepaald biotoop op dit moment niet vertegenwoordigd is in de telgebieden, voeg dan een telgebied toe of vervang een bestaand telgebied uit een biotoop die al goed vertegenwoordigd is. Verander niet alle telgebieden binnen uw WBE.
- Een nieuw telgebied heeft een dusdanige omvang dat het in ca. 1 uur door een telploeg van 2 personen geteld kan worden. Moeilijk begaanbaar of onoverzichtelijk terrein heeft kleinere telgebieden.
- Houd bij het vastleggen van een nieuw telgebied rekening met landschappelijke grenzen, zoals wegen, kanalen, meren, bosranden, bebouwing, dijken, spoorlijnen of sloten. Dit maakt het gemakkelijker voor tellers om strikt binnen de grenzen van hun telgebied te tellen.
- Telgebieden mogen geen WBE of provinciegrenzen overschrijden.
- Elk telgebied heeft een uniek nummer en een unieke naam. Een bestaand telgebied krijgt elk jaar dezelfde naam en hetzelfde nummer zodat in de verwerking van de gegevens duidelijk is dat het hetzelfde telgebied betreft.
- Voor rivieren en meren op de grens van telgebieden moet duidelijk zijn tot welk telgebied ze behoren.
- Leg telgebieden voorafgaand aan de tellingen vast in het faunaregistratiesysteem. Omdat elk jaar dezelfde telgebieden worden geteld hoeft dit slechts eenmalig te gebeuren.
- Mocht het toch noodzakelijk zijn om een telgebied te wijzigen, bijvoorbeeld door een verandering in de WBE grenzen, dan dient het nieuwe telgebied een nieuwe, unieke naam, en een nieuw uniek gebiedsnummer te krijgen. Dit geldt óók voor nieuwe telgebieden die substantieel overlappen met oude telgebieden.

4.2 Fauna-telgebieden

- **Telgebieden beslaan in de regel het gehele WBE werkgebied.**
Telgebieden beslaan daarom zowel bejaagbaar als onbejaagbare gebieden (natura2000, stedelijk of industriegebied etc.).

- **Telgebieden liggen voor vele jaren vast**
Voor het bepalen van populatietrends is het essentieel dat tellingen ieder jaar in dezelfde telgebieden worden uitgevoerd. Zo zijn de telgegevens goed te vergelijken met eerdere tellingen van hetzelfde telgebied.

Checklist voor de WBE-faunacoördinator

- Indien uw FBE het wenselijk acht het getelde gebied uit te breiden, bijvoorbeeld met telgebieden in de bebouwde kom, voeg dan de nodige telgebieden toe maar verander niet de bestaande telgebieden. Zo borgen we dat de telgegevens vergelijkbaar blijven met die uit eerdere jaren.
- Voor nieuw toe te voegen telgebieden is het belangrijk dat deze niet overlappen met bestaande telgebieden. Definieer daarom een telgebied die aansluit op omliggende telgebieden. Een eventueel verschil in geteld oppervlak of telinspanning kan eenvoudig achteraf gecorrigeerd worden bij de verwerking van de telgegevens.
- Werkt u nog niet met telgebieden? Houd dan de volgende richtlijnen aan: Een nieuw telgebied heeft een dusdanige omvang dat één telploeg van minimaal 2 personen in 2 tot 2,5 uur een telling uit kan voeren. De grootte van telgebieden varieert dus afhankelijk van de tijdsinspanning die nodig is om het gehele telgebied te tellen. Als vuistregel geldt dat een telgebied 800-1000 ha groot is. Moeilijk begaanbaar of onoverzichtelijk terrein heeft kleinere telgebieden. Houd rekening met landschappelijke grenzen, zoals wegen, kanalen, meren, bosranden, bebouwing, dijken, spoorlijnen of sloten. Dit maakt het gemakkelijker voor tellers om strikt binnen de grenzen van hun telgebied te tellen.
- Telgebieden mogen geen WBE of provinciegrenzen overschrijden.
- Elk telgebied heeft een uniek nummer en een unieke naam. Een bestaand telgebied krijgt elk jaar dezelfde naam en hetzelfde nummer zodat bij de verwerking van de telgegevens duidelijk is dat het hetzelfde telgebied betreft.
- Voor rivieren en meren op de grens van telgebieden moet duidelijk zijn tot welk telgebied ze behoren.
- Voor buitendijkse tellingen en boottellingen moet duidelijk zijn tot welk telgebied het telbare wateroppervlak behoort.
- Wanneer tellingen worden uitgevoerd door zowel TBO's als WBE's dient u tijdig af te stemmen over wie wat telt. Dit voorkomt dubbeltellingen. Maak daarbij waar mogelijk afspraken over het samen tellen in gemengde telploegen.
- Leg telgebieden voorafgaand aan de tellingen vast in het faunaregistratiesysteem. Omdat elk jaar dezelfde telgebieden worden geteld hoeft dit slechts eenmalig te gebeuren.
- Mocht het toch noodzakelijk zijn om een telgebied te wijzigen, bijvoorbeeld door een verandering in de WBE grenzen, dan dient het nieuwe telgebied een nieuwe, unieke naam, en een nieuw uniek nummer te krijgen. Dit geldt óók voor nieuwe telgebieden die substantieel overlappen met oude telgebieden. Let extra goed op bij het controleren van de telformulieren of tellers de nieuwe unieke naam en het nieuwe unieke nummer hebben ingevuld.

5 Digitale registratie

Door de invoering in een centrale database komen de telgegevens beschikbaar voor het bepalen van populatietrends. Bovendien is digitale registratie in een erkende database een belangrijke voorwaarde voor veilig beheer van gegevens.

5.1 Faunaregistratiesystemen

In Nederland wordt momenteel gebruik gemaakt van twee faunaregistratiesystemen voor de opslag en verwerking van telgegevens: FRS en Dora (alleen Zuid-Holland).

5.2 Invoer van telgegevens

De WBE-faunacoördinator is eindverantwoordelijk voor de digitale registratie van de telgegevens in het faunaregistratiesysteem. Volg hierbij de volgende check-list.

FRS Het FRS is onderdeel van het Natuur Registratie Systeem (NRS), waarvan ook het door BIJ12-Faunafonds en grondgebruikers gebruikte landelijke portaal Fauna Schade Registratie Systeem onderdeel is. De omgeving is volledig in eigendom van NatuurNetwerk en werkt via twee fysiek gescheiden datacentra die BORG Klasse 4 zijn beveiligd. Alle persoonsgebonden gegevens in FRS wordt versleuteld opgeslagen, conform de eisen die de Autoriteit Privacy stelt. NatuurNetwerk is onderhevig aan de NOREA Audit en ISO 27001 certificering.

Voor vragen over FRS kunt u terecht bij: <https://www.faunaregistratie.nl/Public/Contact.aspx>

Dora Dora is een elektronisch systeem dat bestaat uit software, accounts, gebruikersinformatie, afbeeldingen, fonts en databanken waarin hoofdzakelijk informatie over jacht/afschot, beheer en schadebestrijding wordt geregistreerd. Dora faciliteert binnen de doelstellingen van de FBE Zuid-Holland onder andere het doen van (val)wildtellingen, het verlenen van (jacht)onthefingen en het opstellen van faunabeheerplannen. De verwerking van persoonsgegevens in Dora is aangemeld bij het College Bescherming Persoonsgegevens.

Voor vragen over Dora kunt u terecht bij: info@fbez.nl

Checklist voor de WBE-faunacoördinator

- Maak voorafgaand aan de tellingen afspraken over wie verantwoordelijk is voor de digitale registratie van de telgegevens in het faunaregistratiesysteem (WBE-secretaris/WBE-faunacoördinator/gemachtigd teller).
- Het aantal getelde dieren per soort dient per telgebied te worden ingevoerd in het faunaregistratiesysteem. Tel niet vooraf de aantallen uit verschillende telgebieden bij elkaar op. Door de aantallen per telgebied in te voeren kan statistisch gecorrigeerd worden voor verschillen tussen gebieden.
- Voer apart het aantal getelde dieren per telronde in in het faunaregistratiesysteem. Als een telgebied twee keer is geteld worden de aantallen dus twee keer apart ingevoerd (bereken niet vooraf het maximum aantal getelde dieren per soort!). In de verwerking van de telgegevens zal rekening gehouden worden met het feit dat dezelfde gebieden meerdere keren in kaart zijn gebracht. Zo voorkomen we dubbeltellingen.
- Zorg dat een telgebied altijd onder dezelfde naam en hetzelfde nummer wordt geregistreerd. Zo kunnen de populatietrends op de juiste wijze vastgesteld worden.
- Naast de aantallen getelde dieren dient u ook de hulpmiddelen en vervoersmiddelen van het telformulier over te nemen in het digitale registratiesysteem. Door deze gegevens vast te leggen kan bij de verwerking van de telgegevens gecorrigeerd worden voor verschil in telpraktijk.
- Nadat de gegevens digitaal geregistreerd zijn worden de telformulieren ten minste vijf jaar in het WBE archief opgeslagen. Door de telformulieren op te slaan kunnen ze altijd opnieuw geraadpleegd worden indien er discussie ontstaat over de validiteit van de telgegevens.

6 Soortbeschrijvingen

De meeste faunasoorten die geteld worden tijdens de voorjaarstellingen zijn algemeen voorkomende soorten in het Nederlandse landschap. Toch is het belangrijk dat tellers kennis hebben van hun uiterlijk, voorkomen, gedrag en leefwijze.

6.1 Iedereen kan meetellen

Leden van de wildbeheereenheden beschikken over deze soortenkennis door eigen ervaring in het veld, maar ook via de SJN-cursus Jacht en Faunabeheer die alle leden met succes hebben afgelegd. Om deze informatie ook beschikbaar te maken voor andere vrijwilligers, volgt in de bijlage op www.jagersvereniging.nl/voorjaarstellingen een beschrijving per soort uit de SJN-cursus.

6.2 Moet ik alles tellen?

Nee, welke soorten geteld worden hangt af van de provinciale faunabeheerdoelstellingen. Iedereen telt de wildlijst-soorten; fazant, haas, houtduif, konijn en wilde eend. Uw faunabeheereenheid bepaalt welke andere soorten geteld worden binnen uw regio. Uw WBE-faunacoördinator informeert u hierover.

Watervogels	Haarwild en andere kleine zoogdieren	Veerwild en andere vogels
Wilde eend 27	Haas 41	Fazant 61
Smient 29	Konijn 43	Patrijs 63
Nijlgans 30	Vos 45	Houtduif 65
Grauwe gans 32	Das 48	Holenduif 67
Kolgans 34	Boommarter 50	Zwarte kraai 68
Brandgans 35	Steenmarter 51	Roek 69
Rotgans 36	Verwilderde huiskat 53	Kauw 70
Canadese gans 37	Muskusrat 54	Ekster 71
Meerkoet 38	Woelrat 55	Gaai 72
Knobbelzwaan 39	Verwilderde nerts 56	
Aalscholver 40	Wasbeer 57	
	Wasbeerhond 58	
	Bever 59	